

Lidia Kasarek

Tian Han

U źródeł nowego teatru
chińskiego

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

DIALOG

Lidia Kasarello

Tian Han

U źródeł nowego teatru chińskiego

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie
DIALOG

Projekt okładki
Tadeusz Walter

Opiniowali do publikacji
Mieczysław Künstler
Maria Roman Sławiński

Redakcja i korekta
Bronisława Dziedzic-Wesołowska

Redakcja techniczna
Marek Wojda

Książka dotowana przez
Komitet Badań Naukowych

© Copyright by Wydawnictwo Akademickie DIALOG

ISBN (ePub) 978-83-8002-297-3

ISBN (Mobi) 978-83-8002-301-7

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./fax 022 620 87 03

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

www.wydawnictwodialog.pl

Spis treści

- Wstęp
- Między tradycją a współczesnością
- Tian Han. Skąd przychodzimy i dokąd idziemy...
- Działalność teatralna Tian Hana
- Nowoczesna scena chińska, czyli „teatr ubogi” Tian Hana
- Twórczość Tian Hana. Próba definicji
- Dramaty. Analiza treściowa i formalna
- Aneks
  1. 1. Streszczenia sztuk Tian Hana
  2. 2. Przekład dramatu poetyckiego Powrót na Południe
  3. 3. Chen Mingzhong: Dziennik studenta Akademii Artystycznej Chin Południowych
- Bibliografia
- Spis ilustracji
- O autorce
- Przypisy

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

WYDOBYWANIE SIĘ WZRASTANIE

Obraz:

Wewnątrz ziemi rośnie drzewo:

Obraz wydobywa się.

Podobnie człowiek szlachetny, o naturze pełnej oddania,

Gromadzi rzeczy małe.

By osiągnąć coś wysokiego i wielkiego.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Drzewo wyrasta z ziemi bez pośpiechu a niestrudzenie, ale i bez spoczynku, omija przeszkody, czasem się im nawet poddając. Podobnie człowiek, w swoim szlachetnym charakterze jest pełen oddania i nie spoczywa w czynieniu postępów.

Ji Jing

Wstęp

Wybierając się dzisiaj do teatru w Chinach, mamy do wyboru różne style, gatunki i różnych autorów. Możemy poddać się urokowi opery pekińskiej, kantońskiej lub jeszcze innej tradycyjnej formie widowiska muzycznego. Możemy jednak wybrać się do teatru, w którym nic oprócz języka nas nie zadziwi. Obejrząc tam można wszystko. Od Szekspira po Becketta, chociaż najwięcej propozycji znajdziemy pośród rodzimej twórczości dramatycznej. Każdy z tych teatrów jest inny. Klasyczny (*xiqu*), czyli muzyczny, stanowi dowód trwałości starej kultury Państwa Środka. Nowy, nazywany przez Chińczyków mówionym (*huaju*), jest wyrazem ważnych przemian artystycznych XX wieku. O chińskiej tradycji pisze się dzisiaj sporo. Sam temat wydaje się bardziej atrakcyjny i ważny z punktu widzenia badań nad cywilizacją chińską. Mimo to warto zająć się również zjawiskiem powstawania nowych wartości artystycznych. Zwłaszcza gdy modne dziś w Chinach poszukiwania tożsamości kulturowej zawiodą nas również w niedaleką przeszłość, czyli do źródeł nowoczesności. Znajomość początków procesu modernizacyjnego w chińskiej literaturze i sztuce oprócz walorów czysto poznawczych pozwoli także na odsłonięcie korzeni wielu zjawisk rozgrywających się w Chinach w drugiej połowie XX wieku. Ponadto wiedza dotycząca narodzin nowoczesnego teatru chińskiego stanowić może okazję do dalszych rozważań teoretycznych na temat syntez odmiennych kodów artystycznych, powstałych w wyniku oddziaływania kultury Zachodu na Chiny.

Proces przejmowania i twórczego adaptowania na gruncie chińskim nowych wzorców dramatopisarskich i inscenizacyjnych wiąże się bezpośrednio z Tian Hanem (1898-1968), którego powszechnie uważa się za „ojca nowoczesnego teatru chińskiego”. Dlatego też on właśnie jest główną postacią w tej książce.

Tian Han prawie całe swoje życie poświęcił teatrowi. W okresie wojny z Japonią pisał sztuki patriotyczne, potem zajął się na wiele lat reformą teatru klasycznego. W Chińskiej Republice Ludowej piastował ważne funkcje w związkach twórczych i organizacjach kulturowych. Ponowną sławę przyniosły mudramaty historyczne *Guan Hanqing* (1958), *Księżniczka Wencheng* (*Wencheng gongzhu*) (1960) i *Xie Yaohuan* (1961). W czasie „rewolucji kulturowej” został potępiony cały jego dorobek artystyczny. W 1961 roku, czyli dwa lata po aresztowaniu zmarł na skutek prześladowań. Pośmiertna uroczystość żałobna, podczas której zrehabilitowano Tian Hana, odbyła się 4 kwietnia 1979 r.

Trudno przecenić rolę, jaką Tian Han odegrał w procesie kreowania młodej kultury chińskiej.

Korzystając z wcześniejszych doświadczeń ruchu teatralnego w Japonii i Chinach, Tian Han stworzył i zrealizował modelową koncepcję nowoczesnego teatru dramatycznego, w którym sieć stymulatorów estetycznych i semantycznych została dopasowana do potrzeb „teatru treści” w odróżnieniu od klasycznego „teatru formy”. Była to kreacja artystyczna *in statu nascendi*, sztuka będąca znakiem rzeczywistego świata chińskiego, w którym konfucjański paradygmat kulturowy powoli tracił swoją dominację. Teatr Tian Hana zrodzony, jako rezultat

działalności dramatopisarskiej, translatorskiej, reżyserskiej i edukacyjnej był niczym świątynia, w której głoszone nowe prawdy. Sukces jego „teatru ubogiego” polegał przede wszystkim na umiejętnym dopasowaniu wzorców realistycznego teatru europejskiego do możliwości artystycznych ówczesnych twórców oraz stanu świadomości społecznej i estetycznej młodej publiczności chińskiej.

Próba pokazania procesu przemiany kulturowej oznacza konieczność rekonstrukcji i analizy wczesnej twórczości młodego dramaturga, która stanowi najważniejsze źródło badań genetycznych. Tian Han, jego dramaty, eksperymenty sceniczne oraz działalność teatralna interesują nas wyłącznie w aspekcie zjawiska powstawania nowego gatunku teatralnego w obrębie cywilizacji silnie zdominowanej przez tradycję.

Ramy czasowe badanego okresu z jednej strony wyznacza początek procesu modernizacyjnego w teatrze, czyli 1909 r., z drugiej zaś ogranicza rok 1930, w którym nastąpiła wyraźna polaryzacja ideologiczna środowisk twórczych, wieńcząca kres pierwszej fazy rozwojowej.

Panoramiczne ujęcie tematu, zasygnalizowane w tytule pracy, uzasadnia jej podział na dwie części. Pierwsza, wstępna, traktuje o tradycji i początkach nowoczesnej dramaturgii i teatru w Chinach. Stanowi ona system odniesienia dla części drugiej i zasadniczej, w której analizuje się dramaty i koncepcję teatru stworzonego przez Tian Hana w latach dwudziestych. Wyjaśnieniu współzależności między kontekstem i twórcą służy krótka część biograficzna oraz hermeneutyczna próba odsłonięcia spoiwa jego dramaturgii, czyli odtworzenia mapy obywatelskiej i artystycznej.

Celem uzupełnienia wykładu umieszczono na końcu książki aneks, w którym znajduje się przekład dramatu *Powrót na Południe*, krótkie streszczenia najpopularniejszych sztuk Tian Hana oraz tłumaczenie unikatowego pamiętnika studenckiego, ilustrującego atmosferę życia ówczesnej awangardy teatralnej Chin.

Nie naruszając głównych koncepcji teoretycznych współczesnej teatrologii, z której zaczerpnięto aparat pojęciowy oraz narzędzia badania i opisu teatru Tian Hana, w książce świadomie wyodrębniono kategorię tekstu dramatycznego i widowiska teatralnego. Uznając odmienną rolę języka i tworzywa teatralnego, przyjęto, że spektakl jest nie tylko konkretyzacją, ale i przekładem kodu tekstu (dramatu) na specyficzny kod teatralny. Z tego też powodu oddzielnej analizie, choć zgodnie z postulatami metodologicznymi teatrologów poddano teatr Tian Hana, rozumiany, jako odrębny typ dzieła sztuki i zarazem instytucji kulturalnej o znaczeniu społecznym i estetycznym. Następnie zbadano teksty dramatów, odczytywane jako utwory literackie przystosowane do realizacji scenicznej z racji swej morfologicznej struktury.

Pomimo powszechnego uznania fundamentalnej roli Tian Hana w historii narodzin teatru *huaju* stan badań w tej dziedzinie jest skromny. Literatura przedmiotu, obejmująca w większości chińskie prace biograficzne oraz eseje krytycznoliterackie, wymaga nierzadko starannej weryfikacji, polegającej na oczyszczeniu z propagandowych naleciałości. Poza granicami Chin ukazało się zaledwie kilka wartościowych artykułów analitycznych. Znacznie większą

popularnością cieszą się tam do dziś badania poświęcone historii teatru i dramatu chińskiego.

Podstawową grupę materiałów źródłowych stanowią sztuki *huaju* Tian Hana, napisane przed 1930 rokiem i publikowane w wielu wyborach i antologiach, a po raz pierwszy zebrane w całości w 1 i 2 tomie szesnastoczęściowej edycji *Dzieł zebranych Tian Hana (Tian Han ji)*, którą rozpoczęto w 1983 r. Drugim, zasadniczym źródłem historycznym są listy, artykuły, polemiki, recenzje, felietony krytycznoliterackie, przedmowy, posłowania i wspomnienia pióra Tian Hana dotyczące jego działalności w Japonii, ruchu Chin Południowych (*Nanguo yundong*) i dramaturgii tego okresu. Większość materiałów i dokumentów, uzupełnionych esejami i wspomnieniami uczestników tych wydarzeń znalazła się w dwutomowym *Wyborze materiałów i dokumentów poświęconych 50 rocznicy huaju (Zhongguo huaju yundong wusi nian shiliao ji)* oraz 800-stronicowej pracy pt. *Wydanie specjalne o Tian Hanie (Tian Han zhuanji)*, opublikowane w 1984 r. Pozostałe materiały pochodzą z wielu pism teatralnych i literackich oraz książek wydanych bądź przedrukowanych w ChRL i Hongkongu.

* * *

W książce zastosowano chińską transkrypcję *pinyin*, opracowaną w Chinach i uznaną za oficjalną (popularne nazwy geograficzne pozostawiono w formie spolszczonej). Wyjaśnienie głównych jej zasad czytelnik znajdzie w wielu najnowszych publikacjach polskich na temat Chin (por. J. M. Künstler, *Dzieje kultury chińskiej*, Wrocław 1994).

Transkrypcję nazw, terminów i tytułów chińskich umieszczono w nawiasach przy pierwszym ich użyciu.

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków, zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel. (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

www.wydawnictwodialog.pl

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna